

Ninna Edgardh

Mer än handling – diakoniforskning ger kyrkan större tyngd

Diakonalt arbete har historiskt haft svårt att hävda sig som eget kunskapsområde i kyrkan på grund av genus och klass skriver Ninna Edgardh i denna artikel. Den diakonala retoriken har handlat om ödmjukt tjänande i det tysta. Kyrkan och akademien kan underlätta diakoners fortbildning och diakoniforskning genom att formulera behov av ny kunskap på det diakonala fältet.

Ytterst få diakoner i de nordiska länderna har disputerat. Andelen diakoner som har utbildning på avancerad nivå är också förhållandevis låg. Detta kan både vara ett hinder för diakoners möjlighet till professionell utveckling och försvåra kyrkornas tillgång till vetenskapligt förankrad kunskap om diakonalt arbete. Hur kan kyrka och akademi underlätta diakoners vidareutbildning? Vilken kunskap behöver kyrkorna om diakoni? Sådana frågor behandlades i en välbesökt workshop under diakonikonferensen *Exhausted Women – Exhausted Welfare. Religion and Minorities in the Transformations of Religion and Welfare* 23-24 november på Uppsala Universitet.

Tre kunniga personer bidrog med förberedda inlägg, som resulterade i ett livligt samtal, som också kommer att följas upp i samverkan med Svenska kyrkans forskningsenhet. Samtalet summerades i ett antal punkter om diakoniforskning:

- Diakoniforskning resulterar i en kunskap för hela kyrkan.
- Skapa en kunskapsbank om diakoni
- Diakoniforskningen behöver vara praktiktäna och mottagarorienterad
- Mer utbildning kan bygga självförtroende och trygghet hos diakonerna
- Karriärmöjligheter, ekonomiska incitament och intresse för den kunskap forskningen producerar kan stimulera diakoner att forska
- Diakonivetenskap som ämne behöver mejslas ut tydligare

Bland inledarna fanns Birgitta Lou-

nela, som är stiftsdiakon i Strängnäs stift, med ansvar för strategisk diakonal utveckling och stöd till församlingar i det diakonala uppdraget. Hon tillhör också själv de diakoner som valt att utbilda sig vidare, genom masterstudier vid VID vitenskapelige høgskole i Norge. Birgitta pekade i sitt inlägg på behovet av en "landningsbana" för de utbildade diakonerna. Den nya kunskapen och

och perspektiv från både exempelvis teologi och samhällsvetenskap. Då kan kyrkans rustas att till exempel svara mot den diakoniförståelse som utvecklats internationellt inom Lutherska världsförbundet och som handlar om att diakonin bär församlingens identitet. I Svenska kyrkan är vi snarare fostrade till "diakoni utan baktanke", menade Birgitta, vilket är en bra ledstjärna med den tänkta motta-

”Det behövs forskning om de enkla formerna av samverkan som pågår i församlingarna”

den höjda kompetensen måste ha någonstans att landa. Annars, underströk hon, riskerar upplevelsen att bli som i den kommentar hon själv fått från en kollega när hon förberedde workshopen: "Jag kan redan mera än vad min församling kan ta emot. Varför ska jag då studera vidare?"

Kyrkan behöver kunskapen

Birgitta varnade för att tala för mycket om att diakonerna behöver mer utbildning. I första hand är det istället kyrkan som behöver mer kunskap, för att församlingarnas diakoni ska kunna stärkas och utvecklas. Denna efterfrågan måste formuleras, så att diakoner som skaffar sig utbildning känner att deras kunskap kan tas emot.

Birgitta underströk att diakonal kunskap är både teoretisk och praktisk och behöver formas av innehåll

garen i sikte. Men att se diakonin som identitetsbärande för kyrkan, ger diakonin en större tyngd.

Forskning i församlingarna

Ytterligare ett behov handlar om att den kunskap som finns formulerad kring diakoni i hög grad formats av stadsmissioner och diakonistitutioner, snarare än ur församlingsperspektivet. Det behövs forskning om de enkla formerna av samverkan som pågår i församlingarna, till exempel kring andakter på äldreboenden eller närvaro i skolor och på familjecentraler. En viktig, men känslig aspekt av församlingsdiakoni, handlar om mission, menade Birgitta också och exemplifierade med en magisteruppsats som skrivits av diakonen Agneta van der Poel, om betydelsen av ideellt diakonalt arbete för relationen till församlingens gudstjänst.

Andra exempel på viktiga forskningsområden skulle kunna gälla organisationsformernas betydelse diakoniutveckling och koppling mellan metod och resultat för diakonalt arbete. Birgitta nämner också forskning som gjorts i Norge, men som skulle behöva en motsvarighet i Sverige. Ett exempel är en studie av en diakons många olika ledaruppgifter. Ett annat exempel gäller minnesgudstjänster som diakonala handlingar. Ytterligare ett exempel är en närstudie av innehållet i en diakons hembesök.

Kyrkan och akademien kan underlätta diakoners fortbildning genom att formulera behov av ny kunskap på det diakonala fältet. Kyrkan behöver bli en lärande miljö, där kunskap och utveckling går hand i hand. Tvärvetenskaplig samverkan är viktigt för att nå kunskap om utövad diakoni. Samtidigt behöver den nya kunskapen samlas upp på ett mer organiserat sätt än vad som sker idag, när kunskapen finns utspridd i form av studier hos många olika utbildningsanordnare. Även här saknas en "landningsbana" för kunskapen. Det skulle behövas en samverkan mellan kyrka och akademi, med uppgift både att samla och sprida kunskap och formulera behov av ny kunskap.

Det behövs också incitament för att stimulera diakoner att forska. En bra idé är att börja redan under profillåret med att visa på möjligheten att studera vidare. Sen handlar det om att hjälpa till med finansiering, kanske stipendier för masterstudier, men också att visa intresse från stift och nationell nivå. Varför inte formulera ett antal ämnen som är viktiga att forska om?

Katarina Olofsgård talade utifrån sin erfarenhet som diakon och samordnare för kurs- och fortbildningsverksamheten vid Uppsala stift och som tidigare utbildningsledare vid Ersta-Sköndal högskola. Katarina började med att konstatera att det saknas många slags kunskap om vad diakoner arbetar med och på vilket sätt. Detta har att göra med att diakonerna själva inte har varit intresserade av - eller rustade - att beforska området.

Den teologiska forskningen har behandlat diakoni utifrån dess historia, rötter och plats i kyrkan, men inte utifrån dess praktik. Inomkyrkligt har det varit svårt att hantera diakoni-

i början av 2000-talet att utbildningen inte lyckades väcka en vetenskaplig nyfikenhet hos studenterna, eftersom utbildningen inte använde befintlig forskning.

Diakonalt arbete har historiskt haft svårt att hävda sig som eget kunskapsområde

forskningens tvärvetenskapliga karaktär, eftersom diakonalt arbete kan studeras inom så skilda ämnesområden som socialt arbete, vårdvetenskap, folkhälsovetenskap, psykologi och sociologi, förutom teologi. Det finns stora likheter mellan diakonivetenskapen och framväxten av socialt arbete, som blev en vetenskaplig disciplin så sent som 1977 med egen professur, liksom med vårdvetenskapen, och dess relation till medicinen.

Anpassning till hierarkin

Diakonalt arbete har historiskt haft svårt att hävda sig som eget kunskapsområde i kyrkan på grund av genus och klass, underströk Katarina. Den diakonala retoriken har handlat om ödmjukt tjänande i det tysta. De första diakonissorna rekryterades bland pigor, som förväntades ha rätt inställning till överheten. Dessa ideal passade väl in i den kyrkliga diskursen med dess hierarki och maktstruktur, präglad av kvinnligt tjänande och manligt ledarskap. Det har också funnits ett antiintellektuellt ideal kring diakoni, som omtalats som "Jesu händer", "tro i handling", "mer än ord" osv. Allt detta sammantaget har bromsat kunskapsutvecklingen och blivit en vall att bryta igenom för diakoner som velat forska.

Vad kan då kyrka och akademi göra för att stimulera diakonivetenskaplig forskning? Katarina tryckte på vikten att stimulera till fortsatta studier redan under grundutbildningen, genom att visa att det går att forska som diakon och hur det kan gå till. Det måste finnas tydliga vägar vidare. Vid socionomutbildningen framkom

När diakonerna väl är ute i arbetslivet gäller det att skapa vägar till avancemang, så att det lönar sig med vidareutbildning. Idag finns det få möjligheter för diakoner att erhålla befördrade tjänster i kyrkan och akademiska meriter efterfrågas sällan. Norge utgör en förebild, genom att diakonutbildningen ligger på masternivå genom beslut i kyrkomötet. De masteruppsatser som produceras ger församlingarna möjlighet att få sitt diakonala arbetsfält beforskat.

För att stimulera avancerade studier för diakoner är samverkan viktig mellan kyrka och akademi. Svenska kyrkan valde i den senaste utbildningsreformen att inte lägga grundutbildningen till diakon på masternivå enligt norsk modell, vilket var ett av förslagen i det förarbete som gjordes. Istället ställdes "samverkan" i centrum, med tillskapandet av det nya utbildningsinstitutet för de fyra kyrkliga profilerna. Kanske detta svarede bäst mot teologistudenters behov att få träna kyrkliga handlingar i praktiken efter fem års teoretiska studier, men frågan är hur diakonernas behov tas tillvara? Samtidigt är detta den verklighet som nu gäller och frågan är hur de nya förutsättningarna kan användas på bästa sätt.

Katarina pekade på att det inte finns några tydliga vägar idag, från grundutbildning till vidareutbildning. En viktig insats skulle kunna bestå i att skapa ekonomiska förutsättningar exempelvis genom stipendier och forskningsbidrag för master- och forskarstudier för diakoner. Forskningsforum och satsningar på kunskapsutveckling i diakonalt arbete

kan också möjliggöras på stiftsnivå, som ett sätt att tillvarata kunskapen hos dem som studerat på avancerad nivå och stimulera andra att göra det.

Den norska modellen

Det sista förberedda inlägget gjordes av Kari Jordheim, studieledare på diakoniprogrammet vid

VID vitenskapelige høyskole i Norge (tidigare Diakonhjemmet), som bland annat forskat om effekterna av den norska utbildningsreform som innebär krav på professionsinriktad masterexamen för diakoner i norska kyrkan.

Kari började med att ge lite fakta om diakonutbildningen i Norge, så som den ser ut efter reformen 2002-2004. Utbildningen ”ägs” idag av respektive utbildningsinstitutionen. Däremot finns en samverkan med kyrkan kring innehållet i utbildningen. Kyrkan bestämmer kompetenskraven för att bli diakon, men utbildningsinstitutionerna prövar behörigheten till utbildningen. Det innebär bland annat att studenter från andra samfund, eller med annan yrkesbakgrund än kyrkan kräver, kan gå utbildningen

Det finns tre vägar att bli behörig som diakon i Norska kyrkan. Den primära vägen omfattar en mastergrad med fackutbildning inom hälsa, socialt arbete eller pedagogik. Minst 30 studiepoäng kristendomskunskap och 30 poäng praktisk kyrklig utbildning med inriktning på diakoni är ett krav. Den andra utbildningsvägen utgörs av en rent teologisk examen innefattande 30 poäng praktisk kyrklig utbildning. Den tredje vägen möjliggör för den som redan är diakonvigd, eller har fast anställning som diakon, att få ny anställning.

Idag har 40-45 procent av diakonerna mastergrad. Flera diakoner som genomgått den äldre utbildningen bygger på med masterutbildning, ibland parallellt med arbetet i församlingen.

Positivt innebär utbildningsreformen att diakonin respekteras som ett akademiskt fackområde. Diakoner med mastergrad blir också behöriga

att gå vidare till forskarutbildning. Många pekar också på att diakonerna står i en krävande tjänst, både inom kyrkan och i lokalsamhället. Masterexamen gör dem bättre rustade att gå in i mötet med alla olika aktörer de möter, liksom med de ledaruppgifter som väntar. Att diakonerna får en mer likvärdig utbildningsnivå med prästerna underlättar också samarbetsrelationerna: «Det er en styrke for den lokale diakonien at

”Positivt innebär utbildningsreformen att diakonin respekteras som ett akademiskt fackområde”

diakonene har mastergrad. Diakonien er tryggere på sin rolle og mer fokusert på sitt ansvar som leder.» Ytterligare en positiv effekt är att den diakonivetenskapliga kompetensen inom utbildningsinstitutionerna ökat eftersom utbildningen förutsätter högkvalificerade lärare. Detta leder i sin tur också till fler forskningsprojekt, fler läroböcker, artiklar och så vidare i en positiv spiral.

Den kritik som riktats mot utbildningsreformen kommer framför allt från församlingshåll och handlar om en syn på diakonens arbete som praktiskt inriktat. Kari citerar bland de röster som höjts: ”Trenger man mastergrad for å kunne gå på besøk til eldre?” Några har menat att om diakonen blir för akademisk kanske det blir mer lockande att sitta på kontoret än gå ut på fältet. Då kanske inte människor med «varme hjerter og stor praktisk sans» längre vill bli diakoner. Därtill har varnande röster höjts om att diakoner med masterexamen kommer att bli för dyra för församlingarna och konkurrera med prästerna.

Masteruppsatser publiceras

Sedan kravet på masterexamen för diakoner trädde i kraft i Norge har en naturlig följd blivit att en lång rad uppsatser författas, som utgör vetenskapliga kunskapsbidrag. Bland upp-

satsämnena märks studier av konkreta praktiker, som ofta angripits med kvalitativ metod. Här finns exempelvis studier av förbön, av deltagande rum, av samverkan mellan församling och kommun, av andlig hälsa hos unga, av en ”verktygslåda” för andliga behov i vården, av diakonalt arbete med fattiga barn, av ”den goda hjälparen”, av klimatförändringar som diakonal utmaning och av diakoni som röst och kamp för rättfärdig-

het. Masteruppsatserna publiceras på bibliotekets hemsida och blir så allmänt tillgängliga. Några diakoner från Sverige har också genomfört hela sin masterutbildning i Norge, genom en samverkan med Ersta-Sköndal högskola.

Den efterföljande diskussionen var intensiv och engagerad. Frågan ställdes hur diakoner med masterexamen skulle bli mottagna i Svenska kyrkans församlingar. Någon menade att det egentligen är kyrkoherdarna som behöver vidareutbildas, eftersom de inte förstår att efterfråga högre nivå på den diakoni som bedrivs och därför inte kan tillgodogöra sig diakonernas kompetens.

Kari Jordheim menade att den norska reformen gjort att diakonerna har större trygghet att gå in i ledarskapsroller än tidigare och inte på samma sätt som tidigare blir ”prästens assistent”. De känner sig som fackpersoner, vilket gör dem modigare, samtidigt som prästerna har fått upp ögonen mer för diakonernas arbete. Att det finns en tjänsteordning för diakoner som är antagen av kyrkerådet (kyrkomötet) hjälper till, liksom att det sägs i vigningsritualet att diakonen är ledare. Att ha det skriftligt ger större trygghet för diakonen i församlingen.

Heikki Hiilamo, med erfarenhet både från Helsingfors och det finska

utbildningssystemet och från VID i Norge, berättade att han ser stora poänger med det norska systemet, även i jämförelse med det finska. I Finland är utbildningen till såväl diakon som socialarbetare en yrkeshögskoleutbildning, vilket gör att den som vill gå vidare med forskarutbildning måste börja på en ny utbildning vid universitetet och först ta en master där. Församlingsdiakonin har en stark ställning i Finland, med minst en diakoniarbetare i varje församling, men de har en lägre status än prästerna och det är för många hinder på vägen till forskarutbildning.

Ett samtal fördes också om diakonivetenskapens möjligheter att etableras. Ninna Edgardh pekade på de förändringar av den religionsvetenskapliga ämnesstrukturen som är

på gång vid Uppsala Universitet och pekade på de möjligheter detta kan rymma för nya forskningsområden som diakonivetenskapen. Birgitta Lounela underströk att kyrkan inte kan vänta på att universitetet ska förse den med kunskap. Kyrkan måste själv ta ansvar. Olav Helge Angell, från VID i Norge, underströk att kyrkohistorien fokuserat på prästernas historia, medan väldigt lite är skrivet om diakoni. Hans Stifoss Hansen från VID underströk att det är viktigt att lära av framväxten av omvårdnadsvetenskap och socialt arbete, som vuxit fram som tvärvetenskapliga forskningsområden parallellt med utvecklingen av fackutbildningar och professioner.

De synpunkter som fördes fram är inte entydiga. Är det diakonerna el-

ler församlingarna som behöver mer kunskap? Vem frågar efter och vem kan och ska ta emot en ökad kunskap om diakoni? Budskapet var ändå entydigt att frågorna måste diskuteras. Det är kanske inte bara diakonerna som har något att vinna på högre utbildning. Diakonin skulle också få en starkare ställning med en tydligare förankring i kyrkans identitet. Därtill skulle diakonin bli en ännu större tillgång för kyrkan om den med större stolthet lyftes fram som identitetsbärande i den lokala församlingen.

NINNA EDGARDH

Professor i kyrkovetenskap, särskilt diakonivetenskap och initiativtagare till konferensen *Exhausted Women – Exhausted Welfare. Religion and Minorities in the Transformations of Religion and Welfare.*

Digniti Omnia söker testförsamlingar

Projektet Digniti Omnia som arbetar för utsatta EU-medborgare söker församlingar som är intresserade av att ta del av och testa fyra verktyg inom områdena språk, samhällsinformation, hälsa och digital kommunikation i sin verksamhet.

Digniti Omnia är en stor nationell satsning för att förbättra utsatta EU-medborgares situation. Nu söker Digniti Omnia församlingar som vill vara med och testa de verktyg som har tagits fram inom ramarna för projektet. Verktygen är tänkta att användas inom områdena språk, samhällsinformation, hälsa och digital kommunikation. Testperioden är 15 januari - 30 april. Läs mer på Svenska kyrkans intranät: internwww.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=1380784

Vill du prenumerera på Svensk Kyrkotidning eller har du frågor om din prenumeration?

Kontakta vår kundtjänst på:
prenumeration@svenskkyrkotidning.se

Diakon för Guds rike i Dellenbygden

Dellenbygdens pastorat söker dig, utåtriktade och församlingsbyggande diakon, vars hjärta brinner lika starkt för söndagens högmässa som för arbetet med socialt utsatta och ensamma.

Vi ser helst att du vill bo och verka i samma pastorat och erbjuder därför Fredshammars prästgård, vackert belägen på en udde i Avasjön, som personalbostad.

Dellenbygdens pastorat består av Delsbo och Bjuråker-Norrbo församlingar och har ca 8000 kyrkotillhöriga. Vårt pastorat är vackert inmurat bland Hälsinglands blånande berg.

Upplysningar om tjänsten lämnas av
Kh Peter Södergård, tfn 072-567 49 60
och kyrkorådets ordförande Lars-Erik Larsson
tfn 070-541 49 48

Läs mer på www.svenskakyrkan.se/dellenbygden

Välkommen med din ansökan senast 6 april

Svenska kyrkan
DELLENBYGDENS PASTORAT